

Huonon sotilaallisuuden kuvaus henkilöhahmojen avulla Väinö Linnan romaanissa *Tuntematon sotilas*

Kotimaisen kirjallisuuden
kandidaatintutkielma

Laatija:
Venla Ingi

16.3.2026
Turku

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Kotimainen kirjallisuus

Tekijä: Venla Ingi

Otsikko: Huonon sotilaallisuuden kuvaus henkilöhahmojen avulla Väinö Linnan romaanissa *Tuntematon sotilas*

Ohjaaja: Yliopiston lehtori Kaisa Kurikka

Sivumäärä: 25 sivua

Päivämäärä: 16.3.2026

Tutkielmassani tutkin Väinö Linnan *Tuntemattoman sotilaan* (1954) henkilöhahmoja ja sitä miten he edustavat “huonoa” ja “hyvää sotilaallisuutta”. *Tuntematon sotilas* keskittyy seuraamaan konekiväärikomppaniaa ja sitä johtavia luutnantteja, vänrikkejä ja alikersantteja jatkosodan aikana. Juuri hahmojen määrän ja monipuolisuuden vuoksi keskittyminen hahmoanalyysiin- ja tulkintaan on kiinnostavaa. Tutkielma hyödyntää James Phelanin narratologista teoriaa teoriakehyksenä.

Koska romaanin päähenkilö ei ole vain yksittäinen henkilö vaan kollektiivi (konekiväärikomppania), keskityn tutkimuksessani vastapareihin. Eniten tarkastelen alikersantti Lehtoa ja sotamies Riitaojaa, ja sitä miten he peilaavat toisiaan ja miten heidän välisensä dynamiikka toimii. Hyödynnän tällöin Phelanin teoriaa, kun tulkitsen, miten ja miksi hahmot ovat joko “hyviä” tai “huonoja” sotilaita – avaan hahmot ja tarkastelen heitä jokaisen kolmen tason avulla (mimeettinen, temaattinen, synteettinen). Vertaan Lehtoa ja Riitaojaa myös tulkintani “hyviin” sotilaisiin, vänrikki Koskelaan ja alikersantti Rokkaan, ja vertailen heitä erottavia piirteitä.

Tutkin myös tutkielmassani, miten romaanissa hyödynnetään kuolemaa ja miten se niin sanotusti “ratkaisee” hahmojen kohtaloita ja arvottaa heitä “hyvän” ja “huonon” sotilaan akselilla.

Avainsanat: Väinö Linna, sotakirjallisuus, henkilöhahmo, sotilaallisuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	4
1.2	Teoreettinen kehys	5
2	Sotilaan kuvaus	7
2.1	”Mis sie tarvitset oikein hyvää miestä?” – miten <i>Tuntematon sotilas</i> kuvaa “hyvän” sotilaan	7
2.2	”Minun tekisi mieleni vetää sinua” – alikersantti Lehdon viha	10
2.3	”Älkää, en minä mitään pahaa” – sotamies Riitaojan pelko	13
3	Hahmojen tarinankaari ja sen kehitys	16
3.1	”Perkele, minä sotken sinut suohon” – Riitaojan ja Lehdon välinen peilautuminen	16
3.2	”Miten kuollut itsensä ampuu?” – kuolema ja “huonon” sotilaallisuuden oikeutus	18
4	Lopetus	23
	Lähteet	25

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* (1954, myöhemmin TS) on erottamaton osa suomalaista kulttuuria. Teoksen teemat, kuten sodanvastaisuus ja veljellisyys, resonoivat yhä lukijoiden kanssa ja ne ovat pysyneet ajankohtaisina. Itseäni kiinnostaa se, miten Väinö Linna kuvaa teoksessaan sotilaallisuutta, ja miten hänen henkilöhahmonsa jakautuvat niin sanotusti ”hyviin” ja ”huonoihin” sotilaisiin. Keskityn tutkielmassani kahteen romaanin sivuhahmoon, sotamies Riitaojaan ja alikersantti Lehtoon: nämä kaksi hahmoa ovat molemmat tulkinnassani ”huonoja” sotilaita. Tutkin miten heidän käytöksensä, tekonsa, ja kuvauksensa eroavat ”hyvistä” sotilaista, ja mitä se kertoo romaanin sisäisestä sotilaan kuvauksesta.

Tuntemattomassa sotilaassa Linna kuvaa jatkosodan tapahtumia Suomessa rintamalta käsin, ja kirja sisällyttää kaikki kolme sotavuotta. Kirjassa ei ole suoranaista päähenkilöä, vaan kertoja seuraa niin konekiväärikomppanian sotamiehiä kuin sitä johtavia luutnantteja, vänrikkejä ja alikersantteja – ryhmän sisäinen dynamiikka on hyvin tärkeä tulkinnassani. Se, kuuluvatko hahmot ryhmään (ja missä asemassa he ovat sen sisällä) vaikuttaa siihen mihin he sijoittuvat ”hyvän” ja ”huonon” sotilaan akselilla.

Ensimmäisessä käsittelyluvussa keskityn pohjustamaan, miten Linna kirjoittaa niin sanotusti ”hyvän” sotilaan, käyttäen esimerkkeinä vänrikki Vilho Koskelaa ja alikersantti Antero Rokkaa. Tämän jälkeen keskityn erikseen Lehtoon ja Riitaojaan, pyrkien avaamaan heidän hahmokohtaisten heikkouksiensa merkitystä ”huonon” sotilaan kuvauksessa - Lehdon tapauksessa kyseessä on isänmaallisuuden puute ja viha, ja Riitaojan tapauksessa miehen lamauttava pelko.

Toisessa käsittelyluvussa tutkin, miten hahmot kietoutuvat toisiinsa koko tarinankaarensa ajan, ja miten he peilautuvat toisiinsa. Tutkin myös, mitä kuolemaa merkitsee teoksen sisällä - koska Riitaoja ja Lehto eivät ole elossa koko romaanin ajan, on tärkeää tutkia miksi he kuolevat ja miten kuolema ja sen vaikutukset kuvataan. Miksi esimerkiksi Lehto ampuu itsensä, ja miksi Riitaoja ammutaan takaapäin sen jälkeen, kun nämä molemmat on aikaisemmin todettu ”pelkurimaisiksi” tavoiksi kuolla ja tappaa?

Aikaisempaa tutkimusta *Tuntemattomasta sotilaasta* on tehty laajasti, ja suuri osa siitä onkin keskittynyt juuri hahmoihin – Jyrki Nummi tutkii teoksessaan *Jalon kansan parhaat voimat*

(1993) sitä miten *Tuntematon* lähestyy sotilaan symbolin kuvaamista konekiväärikomppanian keskittämisen avulla. Kollektiivin (jonka miehet ovat kaikki eri paikoista Suomessa) avulla *Tuntematon* voi kuvata, miten sota keräsi koko valtion yhteen. (Nummi 1993, 100). Sen sijaan Pekka Lilja pohtii väitöskirjassaan *Väinö Linnan Tuntematon sotilas konfliktromaania* (1984) konekiväärikomppanian miesten asemaa sodassa ja esimerkiksi heidän käsitystään ja suhtautumistaan väkivaltaa kohtaan.

Itseäni kiinnostaa myös nämä piirteet romaanissa mutta keskityn erityisesti myös siihen, miten kollektiivin sisällä on jakoa ”hyvien” ja ”huonojen” sotilaiden kesken. Mitkä piirteet tekevät tämän erotuksen, ja millaisen kohtalon näitä piirteitä omaavat hahmot kohtaavat?

1.2 Teoreettinen kehys

Keskityn pääsääntöisesti hahmoanalyysiin, jossa hyödynnän niin historiallista kontekstia, aikaisempaa tutkimusta kuin narratologisia keinoja. Tutkiakseni hahmojen tarinan merkitystä niin hahmotasolla kuin suuremman, koko teoksen jatkuvan narratiivin tasolla, aion hyödyntää James Phelanin hahmotasojen mallia, jonka hän esittelee teoksessaan *Reading People, Reading Plots: Character, Progression, and the Interpretation of Narrative* (1989).

Phelanin mallissa henkilöhahmot jakautuvat kolmeen tasoon: mimeettinen, temaattinen ja synteettinen. Mimeettinen taso merkitsee sitä, miten kirjoittaja pyrkii luomaan illuusion oikeasta ihmisestä, tilasta tai tilanteesta tekstin sisällä (Phelan 1989, 11). Esimerkiksi *Tuntemattomassa* hahmojen murteellinen puhe auttaa tämän mimeettisen tason ylläpitoa, sillä se helpottaa lukijan samaistumista hahmoon. Temaattinen taso taas merkitsee sitä, miten hahmoille tekstin sisällä annetaan piirteitä, joiden tarkoitus on yhdistää heidät suurempaan, niin sanotusti tekstin takana olemassa olevaan teemaan (Phelan 1989, 12). Esimerkiksi Lehdon viha armeijaa ja sotaa kohtaan asettaa hänet temaattisesti auktoriteetinvastaiseksi, ja pohjustaa hyvin hänen ”huonon” sotilaallisuutensa. Viimeiseksi synteettinen taso merkitsee sitä, miten narratiivin sisällä olevat hahmot eivät koskaan ole oikeita ihmisiä, vaan pelkästään kertojan ja kirjoittajan rakentamia konstruktteja, joilla on jokin tietty tehtävä kerronnan sisällä (Phelan 1989, 2). *Tuntemattomassa* synteettistä tasoa voisi esimerkiksi edustaa hahmojen jakaminen stereotyyppisen selkeisiin hahmotyyppeihin, jotka myöhemmin kiinnittyvät tiukasti heidän kohtaloonsa kerronnan sisällä.

Tasot siis varmistavat sen, että hahmoanalyysia voidaan suorittaa niin hahmon persoonasta tekstin sisällä ja sen merkityksistä kuin hahmon tekojen ja piirteiden merkityksestä

symboleina narratiivin sisällä. Tämä on hyödyllistä omassa tutkimuksessani juuri siksi, että keskityn tutkimaan sotilasta, jota pidetään historiallisesti poliittisena symbolina. Symbolin määritelmä on ”merkki, jonka merkkiväline tai merkitsijä on konventionaalisessa suhteessa objektiinsa tai merkittyynsä” (Tieteen termipankki 2026). Tällöin esimerkiksi juuri sotilaan symboli kuvaa sotakirjallisuudessa usein koko valtiota, jonka puolesta sotilas taistelee.

Arto Jokinen toteaa teoksessaan *Isänmaan miehet: Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa* (2019) että jatkosodan kuvaukset ovat usein keskittyneet kuvaamaan perinteisen sotasankarin ”rappeutumista.” Siinä, missä edeltävät talvisodan kuvaukset keskittyivät maalaamaan suomalaisista sotilaista sankareita, muunsi jatkosodan kirjallisuus samoista miehistä sodan murtamia hirviöitä (Jokinen 2019, 184). Tarkastelen päteekö tämä myös *Tuntemattomaan*, ja siksi historiallisen tutkimuksen käyttö on tärkeää.

Tutkiessani Riitaojaa ja Lehtoa erikseen pyrin purkamaan heidän asemansa tarinassa, ja välillä kärjistettyjen luonteenpiirteiden merkityksen - niin Lehdon viha kuin Riitaojan pelko ovat piirteitä, jotka muovaavat miehistä symboleita sotaromaanin sisällä. Kuitenkin Linnan pyrkimys kuvata tavallisia, monimuotoisia miehiä on mielestäni tärkeä, ja siksi tutkin ja tulkitsen hahmojen taustatarinoita siinä määrin kuin niistä on tietoa tarjolla.

2 Sotilaan kuvaus

Tarkastelen tässä käsittelyluvussa, miten romaanissa rakentuu käsitys ”hyvästä” sotilaasta. Lähestyn tätä esimerkkien avulla purkaen mitkä komponentit rakentavat tämän ihanteen. Tämän jälkeen tarkastelen sotilaita, jotka haastavat sitä – Riitaoja ja Lehto – ja tutkin mitkä heidän piirteensä ja käytöksensä ovat ristiriidassa Linnan asettaman ihanteen kanssa, ja miten he ovat ”huonoja” sotilaita. Käytän apunani rinnastamista ja kontrastointia, sekä teoreettisen kehykseni Phelanin teoriaa.

2.1 ”Mis sie tarvitset oikein hyvää miestä?” – miten *Tuntematon sotilas* kuvaa ”hyvän” sotilaan

Romaanissaan *Tuntematon sotilas* (1954) Väinö Linna keskittyy kuvaamaan sotilasjoukkoa moniluonteisena erottaen sotilaat omiksi persoonikseen yhdessä toimivan massan sijaan. Niin alikersantit, sotamiehet kuin luutnantit ovat itsenäisiä toimijoita, joiden luonteet ja näkemykset loistavat läpi hahmojen välisissä interaktioissa. Tämän takia myös ”hyvät” sotilaat ovat monimuotoisempia kuin aiemman sotakirjallisuuden esimerkit.

Linna on uransa aikana avoimesti kritisoinut runebergiläistä sotatraditiota, ja kokenut sen kuvaavan suomalaista sotilasta vääristyneesti (Lilja 1984, 2). Runebergin kuvauksessa suomalainen sotilas on enemmänkin ollut onnellinen kuolemaan sankarikuoleman, jotta kotimaa pysyy turvassa. Tätä edustetaan esimerkiksi runossa ”Numero viisitoista Stolt” (Runeberg 1898), missä ryysyissä taistellut sotilas puetaan kaatuneen koreisiin vaatteisiin. *Tuntematon sotilas* pilkkaa niin tätä kuin muita Runebergin runoja hahmojen kautta: ”– Ja von Tööpel ratsasti aukkoja katsellen, hihitti Vanhala nostaen reppua selkäänsä.” (TS 99). Tämän avulla Linna tuo esiin omaa kritiikkiään Runebergin sotilastraditiota kohtaan.

”Hyvä” sotilas on siis monimutkainen käsite romaanin sisällä, koska Linna satirisoi niin sotaromaanin genreä kuin siihen yleensä kuuluvia trooppeja ja tekijöitä (ks. esim. Nummi 1993, 22), joten hänen käsityksensä ”hyvästä” sotilaasta on erilainen aiempaan traditioon verrattuna. Esimerkiksi luutnantti Lammio, jota aikaisempi sotakirjallisuus saattaisi maalata ”hyväksi” sotilaaksi hänen arvojensa ja käytöksensä vuoksi jää tavallisten miesten jalkoihin Linnan tekstissä (ks. esim. TS 243). Romaania lukiessa on selkeää, että aiemassa sotakirjallisuudessa arvostetut kapteenit, luutnantit ja muut ylemmän portaan sotilaat eivät ole niitä, joiden tarinaa Linna haluaa kertoa.

Teoriakehystäni, eli Phelanin teoriaa hahmojen tasoista (1989, 3) hyödyntäessäni avaan kaikki tulkitsemani hahmot kolmeen tasoon: mimeettiseen, temaattiseen ja synteettiseen. Linnan kyky kirjoittaa samaistuttavia, ihmisenkaltaisia hahmoja saattaa usein häivyttää hänen hahmojensa temaattisen ja synteettisen tason kokonaan pois lukijoilta. Lukiessa esimerkiksi Lehdon ja Riitaojan kaltaisista hahmoista voi keskittyä siihen, millaisia he olisivat ihmisinä, mutta ei siihen miksi he ovat sellaisia hahmoja kuin he ovat. ”Hyvän” sotilaan käsite perustuu siis tulkinnassani myös siihen, mitä kertoja pyrkii tekemään heidän synteettisen ja temaattisen tasonsa avulla – pyrkiikö hän esimerkiksi satirisoimaan, kritisoimaan tai opettamaan lukijalle jotain?

Teoksessa ”hyvän” sotilaan esimerkeiksi nousevat tulkinnassani kaksi miestä: vänrikki Vilho Koskela ja alikersantti Antero Rokka. Koska Linnan hyvä sotilas on tulkinnassani runebergiläistä traditiota (Jokinen 2019, 133) haastava itsenäinen subjekti, ”hyvät” sotilaat romaanissa ovat tavallisia miehiä, jotka kunnioittavat isänmaataan ja tekevät sen työn mikä heidät on rintamalle lähetetty tekemään, toisin kuin sankarikuolemia kohtaavat talvisotakirjallisuuden sankarit. Mimeettisellä tasolla molemmat miehet ovat sekä äärimmäisen samaistuttavia että pidettäviä – useissa kohtauksissa he ovat lopun komppanian kavereita, käyttäytyen veljellisemmin kuin muut ylemmän portaan miehet.

Esimerkiksi kun konekiväärikomppania käsketään lähtemään yllättäen Petroskoista, he kieltäytyvät kuuntelemasta luutnantti Lammiota ja vaativat paikalle Koskelaa:

Aika kului ja Lammio alkoi kiihtyä.

– Minä sanon viimeisen kerran. Valmistautukaa! Joka ei tottele, muistakoon että siitä määrätty ankarin rangaistus on kuolemantuomio.

[...]

– Ei me ainakaan ennen lähdetä kun on saatu uusi komppanianpäällikkö.

– Koskela komppanianpäällikköksi! Sitten lähdetään.

(TS 246)

Komppanian miehille Koskela on siis reilu kaveri, joka ei anna oman korkeamman asemansa estää häntä joukkueen kanssa lähentymisestä (ks. esim. TS 166). Tämä läheisyys ja veljellisyys tekee Koskelasta lähestyttävän, miellyttävän ja ennen kaikkea hyvän joukkueenjohtajan. Nämä piirteet yhdessä Koskelan rauhallisuuden ja rohkeuden kanssa tekevät hänestä ensimmäisen Linnan ”hyvistä” sotilaista.

Koskelan avulla kertoja kuvaa, miten hyvä johtajuus on merkityksellistä ”hyvälle” sotilaille, mutta sitäkin tärkeämpää on sotilaan kykyä toimia ryhmänsä kanssa. Hyvä tiimipelaaja ei ole ainoastaan loistava lisä hyvin armeijan miehistä koostuvalle koneistolle, vaan se on elintärkeä osa sitä. Koskelan kyky rakentaa luottamusta, pitää toivoa yllä ja vaikka raahata miehiään eteenpäin tekee hänestä kyvykkään ja ”hyvän” sotilaan. Temaattisella tasolla Koskela edustaa hyvää, rehellisen suomalaisen miehen ja sotilaan kuvastoa, jota talvisota poiki: hän suhtautuu sotaan kuin savottaan, antaen sotilasroolinsa limittyä siviiliroolinsa kanssa (Jokinen 2019, 144). Tällöin hän myös asettuu vastakohtaksi sotamies Riitaojaa ja hänen kyvyttömyyttensä toimia osana ryhmää kohtaan. Toisin kuin Koskela, Riitaojan sotilasrooli on hyvin eritelty hänen siviiliroolistaan.

Antero Rokka on yksi *Tuntemattoman hahmoista*, joka on paisunut hahmoa suuremmaksi - nykyisin hänen pelkkä nimensä tuntuu sisältävän niin suomalaisen sisun kuin veteraanien rakennetun imagon. Esimerkiksi kohta, jossa Rokka tappaa kokonaisen joukkueen venäläisiä yksinään on ottanut vähintäänkin ikonisen aseman teoksen adaptaatioissa – kohtauksen avulla painotetaan usein juuri sitä, miten taitava sotilas mies on:

Lampinen makasi Rokan vieressä kylpien hiessä yltä päältä. [...] Hän oli pelosta melkein sekaisin. Vaikka häntä rauhoittikin Rokan ilme, joka ei ollut edes jännittänyt, vaan ainoastaan vaaniva ja tarkkaileva [...] Milloinkaan ei Lampinen vielä ollut nähnyt näin suurimittaista teurastusta.

(TS 267)

Rokan tärkein piirre on siis hänen kyvykkyytensä – siinä missä Koskela on taustalta ohjaava ratas, on Rokka piipusta ammuttu luoti. Hän tappaa taitavasti, eikä koe siitä tunnontuskia - hänen kyvykkyytensä tappaa voidaan nimittäin maalata kunniallisena hänen aikaisemman veteraanistatuksensa ja iloisen persoonallisuutensa takia. Rokan kyky tappaa ei kuitenkaan perustu sadismiin tai psykopaattiseen haluun satuttaa toista, vaan yksinkertaiseen käsitykseen siitä, että tappaminen on nyt hänen työnsä, samalla tavalla kuin pellon kyntäminen oli hänen työnsä Kannaksella:

– Maatilat hää hitto meilt otti. Henkee ei saant vaik hää tykkilöil yrittel. Saa nähä jos tuo nyt nappajaa senkii. Kannakselha miun tek miel. Siel miul oiskii selvittämättömiä asjoi naapurin kansa. Tääl miul ei oo hitonka tekemistä.

[...]

Mut myö ei siint huolita. Myö annetaa hitto koko Euroopal. Karjala myö otetaa ja sit myö lähetaäkii kottii.

(TS 150)

Temaattisella tasolla hän henkii suomalaista sisua, ja kunniallisuudessaan kontrastoi Lehtoa – hänen väkivaltansa jalostaa häntä, eikä turmele (ks. Jokinen 2019, 166).

Molemmat miehet tiivistävät sen, mitä Linna itse kokee hyväksi piirteiksi sotilaassa - kyvykkyyden erottaa tappamisen teon itsestään, maanläheisen normaaliuuden sekä ryhmässä onnistuneen sosialisoinnin ja veljeyden. Synteettisellä tasolla molemmat sotilaat ovat hahmoja, jotka olemalla normaaleja miehiä kritisoivat aiemman sotakirjallisuuden ”hyväksi” maalattuja sotilaita. Nämä aikaisemman kirjallisuuden sankariluutnantit ja ylemmän portaan sotilaat sen sijaan kohtaavat enimmäkseen nälvimistä ja pilkkaa (ks. Esim. TS 25.)

2.2 ”Minun tekisi mieleni vetää sinua” – alikersantti Lehdon viha

Jatkosodan kuvauksissa ajatus siitä, että sota tai taistelemisen ”jalostaa” rintamalla olevia miehiä ja naisia (Jokinen 2019, 184) katosi täysin – sen sijaan hahmoista tuli varoittavia esimerkkejä. Ennen kunnialliset, isänmaalliset miehet muuntuivat hirviöiksi, joiden tekoja ei voitu hyvittää edes kunniamitaleilla. Väkivalta ja sen kuvaus muuttui myös, ja *Tuntemattoman sotilaan* hahmot edustivat raa'empaa kuvausta väkivallasta kuin aikaisempi sotakirjallisuus.

Kun alikersantti Lehto esitellään teoksen alussa, hänet maalataan mieheksi, joka ei välitä sodan julmuudesta ja tuntuu välillä jopa nauttivan siitä. Koko joukkue pitääkin miestä epämiellyttävänä ja osa heistä jopa pelkää häntä:

Vanhala hymyili kesken kaiken:

- Sillä on tappamisen meininki. Ei ymmärrä leikkiä.
- Ohjaa vyötä! Sanoi Lehto tyylysti, ja pelästyneenä Vanhala vaikeni.

(TS 81)

Mimeettisellä tasolla Lehto pyritään siis kuvaamaan tavalla, joka tekisi hänestä epämieluisan lukijalle.

Samankaltaisesti kuin Rokka, Lehto on hyvä tappamaan. Hän tappaa vihollisia ilman myötätuntoa tai erityistä syyllisyyttä - mies ei myöskään tunnu pelkäävän, kuten monet muut, ja menee viimeiseenkin taisteluunsa lähes koppavana:

Mutta kun ajatus paluusta nousi hänen mieleensä, katosi pelko omituisen katkeran vihan tieltä. Ei ikinä. Ei milloinkaan. [...] se oli jotakin sitä, jota vastaan hän oli ollut kapinassa lapsesta asti. Niin, ja mitä vastaan hän sitten ei olisi ollut?

(TS 181)

Kuitenkin toisin kuin Rokka, Lehdolta tuntuu puuttuvan kaikki kunnia ja sydän. Kuuluu kohtaus, missä Lehto tappaa venäläisen sotavangin takaapäin (TS 111) onkin hyvä esimerkki tästä kunnian puutteesta. Kohtaus edustaa sitä, miten Lehto ei tapa vain siksi, että se on tarpeellista, vaan myös sen takia, ettei arvota ihmisen elämää samalla tavalla kuin muut: hänelle vanki on vain turha taakka, joka estää tehokasta liikkumista. Tappaessaan vangin takaapäin hän ei ainoastaan vie tämän elämää pelkurimaisesti, vaan myös kaikista tehokkaimmalla tavalla, kuin lopettaisi eläimen. Tällä tavoin hän epäinhimillistää miehen elämän oman etunsa vuoksi, mikä ylläpitää tulkintaani miehen itsekeskeisyydestä.

Tämä itsekeskeisyys näkyykin koko Lehdon tarinan ajan. Toisin kuin Rokka, joka tulee alusta asti hyviin toimeen ryhmän kanssa (ks. Esim. TS 150), Lehto sen sijaan rankaisee alaisiaan pienistäkin virheistä – esimerkiksi Riitaojasta hän tekee itselleen silmätikun, rankaisten häntä niin väkivallalla kuin nöyryyttävillä sanoilla:

– Saatanan paskiainen! Mitä sinä irvistelet?

[...]

– Herra alikersantti. Herra alikersantti, matki Lehto vihaisesti. Et sinä minusta herroittelemalla selviä. Saatana, minun tekisi mieleni vetää sinua, mutten ilkeä.

(TS 85)

Tämänkaltainen julmuus on ollut osa Lehtoa jo ennen rintamaa – kertoja tarjoaa paljon tietoa miehen taustasta, ja maalaa hänet sen avulla raa'an yhteiskunnan rikkomaksi henkilöksi, joka kokee inhon ja vihan olevan sisäänrakennettu osa itseään: ”Hänessä oli jotain synkkää ja ilkeätä, jota toiset eivät osanneet määritellä, mutta jonka olemassaolon he vaistosivat.“ (TS 13). Tämän takia Lehto ei myöskään näennäisesti koe tärkeäksi kyseenalaistaa omaa inhoaan tai mistä se kumpuaa: esimerkiksi kohtauksessa, missä hän ojentaa Riitaojaa ampumahautataistelun jälkeen, hän toteaa, että hän nöyryyttää Riitaojaa ”vain siksi että hänellä oli sellainen tunne” (TS 86.) Lehto tuntuu sisäistäneen, että sen takia että hänet on rikottu, on hänelläkin oikeus rikkoa muut.

Rinnastaessani Rokkaa ja Lehtoa on tärkeää tuoda esille miten eri tavalla miehet suhtautuvat isänmaan palvelemiseen. Rokka, joka on kirjan julkaisun jälkeen muovautunut lähes isänmaallisuuden ikoniksi (ks. esim. Jokinen 2019, 197), toteaa monesti romaanin aikana miten hän on tullut paikalle hakemaan Karjalan kotiin, ja miten jatkosota ei ole mitään verrattuna talvisotaan (ks. esim. TS 157) Miehen välinpitämättömyys itse armeijan instituutiota vastaan voisi muualla kieliä heikosta isänmaallisuudesta, mutta romaanissa Rokka edustaa rehellistä suomalaista työläismiestä, joka tuntee oman isänmaansa paremmin kuin porvarillinen luutnantti ja on valmistautunut puolustamaan sitä.

Lehto sen sijaan on kokenut nuoresta iästä kotimaansa hylänneen hänet. Hän on elänyt lapsuutensa orpona ja sen jälkeen oppinut puolustamaan vain ja ainoastaan itseään – miksi isänmaalla olisi merkitystä henkilölle, jota se ei ole ikinä suojellut? Näin Lehto tuntuu kohtaavan ajatuksen sodasta: hän on paikalla pakon takia, ja ei koe mitään samaistumispintaa muiden miesten isänmaallisiin aatoksiin. Tästä loistava esimerkki on kohtaaminen, jossa Lammio pakottaa Lehdon, Rahikaisen ja Määtän seisomaan kovennettua saadessaan heidät kiinni varastelusta – kun kesken rangaistuksen alkaa ilmahyökkäys, Lehto pysyy paikallaan lähes silkasta ilkeydestään, todeten vain että ”joka pelkää, se menköön!” (TS 136). Kohtaaminen osoittaa miehen auktoriteettia kohtaan kokeman vihan syvyyden.

Näin ollen temaattisella tasolla Lehto kuvaa isänmaallisuuden puutetta tai jopa sen rappeutumista. Hän on vastoin tahtoaan rintamalle lähetetty mies, joka henkii jatkosodan kuvauksille ominaista kyynisyyttä (Jokinen 2019, 184). Lehto ei usko isänmaan lupaukseen pitää huolta sotilaistaan, ja ei siksi kunnioita mitään instituutiota, joka toimii sodan taustalla.

Tulkinnassani ”huono” sotilaallisuus on Lehdon työ synteettisellä tasolla. Hän muistuttaa lukijaa siitä, että hänenkaltaisensa rikotut, väkivaltaiset miehet eivät suinkaan jalostu sodan avulla, vaan särkyvät enemmän. Lehto on jo ennen sotaa ”vääristynyt”, jolloin sota ja ympäröivä väkivalta ainoastaan korostavat näitä piirteitä (Jokinen 2019, 194). Tällöin kertojan valinta tappaa Lehto jo aikaisin teoksessa voidaan lukea pyrkimyksenä muistuttaa lukijoita siitä, minkälaisia sotilaita heidän kuuluu pitää hyvänä. Rokka saa tappaa venäläisten ryhmän ja naureskella siitä, koska häntä odottaa kotona vaimo ja normaali maailma – mutta Lehdon sisällä kasvava ”synkkä ja ilkeä” (TS 13) olemus pitää kitkeä pois, kun siihen kerran on mahdollisuus.

2.3 ”Älkää, en minä mitään pahaa” – sotamies Riitaojan pelko

Sotamies Riitaojan pelko on hänen kaikista tärkein piirteensä romaanissa: kun Riitaoja ensimmäistä kertaa esitellään, hänet kuvataan pälyilevänä ja hänen ääntään kuvataan ”hiljaiseksi ja höpöttäväksi” (TS 45). Muut miehet pilkkaavat häntä, mutta myös kohtelevat häntä lähes lapsenomaisesti – pelko käsitetään yleisesti heikkoutena, mutta Riitaojalle se annetaan anteeksi. Tulikasteessa jäätyessään Riitaoja kohtaa vain Lehdon vihan (TS 57) kun taas muut enimmäkseen vain säälivät häntä.

Mimeettisellä tasolla Riitaoja edustaa ”huonoa” sotilaallisuutta enemmänkin pelon tasolla. Hän ei kykene tekemään niitä töitä, joihin muut sotilaat pystyvät, ja hänen pelkonsa on lamauttava. Sääli, jota muut hahmot kohdistavat mieheen kerronnan sisällä, värittää sen, miten lukija tulkitsee häntä: Riitaojan kykenemättömyys maalautuu tämän linssin kautta enimmäkseen surulliseksi, ja lukijan voi olla hankala ymmärtää esimerkiksi Lehdon vihaa miestä kohtaan.

Tämä heikkous ja kykenemättömyys on suoraan verrattavissa historiaan, ja oikeisiin sotilaisiin. Hyökkäyssota ja sen vaikutukset sotilaiden psyykeeseen olivat merkittäviä – jalkavoimat saattoivat olla useita viikkoja putkeen taisteluissa, jotka vaativat niin henkistä kuin fyysistä jaksamista (Kivimäki 2013, 56). Tämänkaltaisen kestävyuden rajoille vetäminen ajoi monet miehet samankaltaiseen uupumukseen, jota Riitaojan kuvataan kokevan romaanissa:

Riitaoja kaatui eikä enää jaksanut nousta. [...] Riitaoja itki ja itku laukaisi lopunkin tarmon. Hän oli avain velto ja kykenemätön tekemään mitään.

(TS 176)

Siinä missä rinnastin Lehtoa ja Rokkaa toisiinsa, rinnastan toista ”hyvän” sotilaan esimerkkiäni, Koskelaa, Riitaojaan. Koskela on ideaali tiimipelaaja – hän on rauhallisuudessaan peloton, ja aina paikalla, kun komppania häntä tarvitsee. Riitaoja sen sijaan on pelkonsa halvaannuttama, ja sen takia keskittynyt vain itseensä. Useissa kohdissa hän niin sanotusti pettää ryhmän oman pelkonsa takia: esimerkiksi patruunalaatikka kantaessaan Riitaoja pudottaa sen pelästyessään (TS 182) joka vaikeuttaa koko ryhmän etenemistä.

Vaikka ryhmä ymmärtää Riitaojan pelon, se silti eristää häntä – miehestä muodostuu ulkopuolinen, joka yrittää aina välillä sopia muiden sotilaiden joukkoon, muttei oikein löydä

paikkaansa. Siksi Riitaojaa tutkiessa on myös tärkeää tuoda esiin tapa, millä mies haastaa militarisoituneen maskuliinisuuden (Otonkorpi-Lehtoranta 2024, 153) normia. Toisin kuin esimerkiksi Koskela, joka on hiljaisuudessaan perinteinen vahva suomalainen mies – ja sotilas – Riitaoja on höpöttävä ja vauhko. Hän ei myöskään kykene lähestymään miesten ronskeja puheita halutulla välinpitämättömyydellä: niin puhe seksistä kuin väkivallasta järkyttää Riitaojaa, ja tämä kuvataan muiden miesten näkökulmasta koomisena. Esimerkiksi nähtyään kuolevia miehiä tienvarressa kiroilemassa Riitaoja haluaa jakaa tarinan muiden miesten kanssa, muttei tohdi toistaa kiroilua.

- Mittee rumia?
- En ilikiä sanno.
- Jos kuoleva ilkeää nii mikset sinä?
- Jeesuksen Ristuksen perkele.

Riitaoja meni hämilleen lausuttuaan nuo sanat.

(TS 98)

Tällöin pelko ei ainoastaan estä Riitaojaa olemasta hyvä sotilas, vaan se myös pilaa hänen mahdollisuutensa kuulua ympäröivään yhteisöön. Tällä tavoin hän on kummallisen samankaltainen Lehdon kanssa – kumpikaan miehistä ei löydä pysyvää paikkaa ryhmän sisällä romaanin aikana.

Riitaojan asema ”huonona” sotilaana on kuitenkin Lehtoa ristiriitaisempi. Linna tuntuu osoittavan miestä kohtaan myötätuntoa tekstin sisällä, mitä Lehto ei saa - Riitaojasta muotoutuu asia, jota muut miehet voivat sääliä. Temaattisella tasolla Riitaoja edustaa juuri niiden miesten pelkoa, jotka rintamalle lähetettiin – hän niin sanotusti epäonnistuu talvisodan aikana popularisoidussa, maskuliinisessa tehtävässä surra ja pelätä hiljaisesti (Jokinen 2019, 169). Synteettisellä tasolla taas Riitaoja on tarkoitettu kuolemaan enemmän kuin kukaan muu hahmoista, ja niin hänen kuulumattomuutensa ryhmään kuin hänen lapsenomainen luonteensa vahvistavat tämän.

Ennen kaikkea Riitaoja on siis ryhmän heikko lenkki, joka on alusta asti tuomittu epäonnistumaan. Hänen ensimmäinen repliikkinsä tekstin sisällä on kysymys siitä, että voiko tykki osua heidän kohdalleen (TS 45). Kun Koskela varmistaa, ettei näin tulee tapahtumaan, Riitaoja puhkeaa ”lapselliseen hymyyn” ja rentoutuu hetkeksi. Koko romaanin aikana hän ei löydä paikkaansa ryhmässä, ei lähenny miesten kanssa tai pysty toimittamaan tarvittavia

tehtäviään halutulla tavalla. Kuollessaankin hän pakenee, ja saa kunniantoman kuoleman luodin lävistäessä hänet takaapäin.

3 Hahmojen tarinankaari ja sen kehitys

Tarkastelen tässä käsittelyluvussa, miten hahmojen tarinankaaren avulla romaanin sisällä rakennetaan synteettistä tasoa. Tutkin erityisesti Lehdon ja Riitaojan eroa muihin hahmoihin, ja miten heidän tarinankaarensa kulkevat ja miten ne päätetään. Tämän avulla tutkin, miten romaanin kuvaus ”huonosta” sotilaallisuudesta heijastuu kerronnan tasolle, ja miten esimerkiksi kuolema toimii ratkaisuna.

3.1 ”Perkele, minä sotken sinut suohon” – Riitaojan ja Lehdon välinen peilautuminen

Aiemassa luvussa vertasin Lehtoa ja Riitaojaa muihin sotilaisiin, ja tutkin sen avulla, miten he ovat ”huonoja” sotilaita. ”Huono” sotilaallisuus kuitenkin yhdistää miehet narratiivissa, ja näin ollen he peilautuvat toisiinsa useassa kohtaa teosta.

Lehto kiinnittyy teoksen alusta asti Riitaojaan. Jo ensimmäisen taistelun (TS 57) aikana Riitaojan saamattomuus suututtaa Lehdon, ja hän heti kohdistaa mieheen niin inhonsa kuin fyysistä väkivaltaa. Kiinnostavasti Koskelan astuessa tilanteen väliin puolustamaan Riitaojaa Lehto vain toteaa, että: ”Pelkää kai tässä jokainen, mutta luulis sitä nyt sentään käden saavaan liikkua.” (TS 57). Tämä hetki todistaa, että Lehto näkee samankaltaisuudet heidän välillään, mutta kokee itse käsittelevänsä juuri esimerkiksi pelkoa tavalla, joka erottaa hänet Riitaojasta. Lehto ja Riitaoja toimivat siis toisilleen niin sanottuna vastaparina. Miesten kontrastoivat piirteet (viha ja pelko) ruokkivat heidän välistänsä dynamiikkaansa, ja solmivat heidät yhteen, kun käy selkeäksi, etteivät kumpikaan miehistä sovellu hyvin konekiväärikomppanian sisälle.

Ryhmän aseman vuoksi Lehdon ja Riitaojan kuvausta vastaparina voi myös verrata esimerkiksi siihen, miten kertoja kuvaa Lammiota ja Koskelaa vastaparina. Esimerkiksi kohtauksessa, missä konekiväärikomppanian on tarkoitus lähteä pois Petroskoista, miehet haukkuvat koppavaa Lammiota, johon he eivät omaa ”veljellistä” suhdetta:

– Komppania valmistautuu lähtöön. Autot saapuvat tunnin kuluttua.

Kuului kiroilua, kuului murinaa ja supatusta.

– Ei lähdetä.

[...]

– Vai niin. Minä olen toista mieltä. Joka ei tunnin kuluttua ole lähtövalmiina niin tietäköön, että hänen asiansa saa loppuselvityksen sota-oikeudessa.”

(TS 245-246)

Molempien parien heijastuminen perustuu ryhmään: Koskelan ja Lammion tapauksessa kyseessä on heidän kyvykkyytensä johtaa ja käsitellä ryhmää, kun taas Riitaojan ja Lehdon tapauksessa kyse on ryhmään kuulumattomuudesta. Molemmat miehet kuvataan eri syistä itseensä vetäytyneinä: rinnastaa voi esimerkiksi kohtausta, missä Lehto polttee yksinään vangin ampumisen jälkeen ja kohtausta missä Riitaojaa raahautuu viimeisenä ryhmän mukana marssilla eteenpäin.

Lehto oli synkkä, ja jos joku sattui katsomaan häntä silmiin, tuijotti hän kuin uhmaten takaisin. [...] Vaikka metsästä tuli luoteja silloin tällöin, seisoi hän pystyssä konekiväärin takana, polttaen mahorkkasätkäänsä pitkin, intohimoisin vedoin. Kariluoto käski hänen suojautua, mutta Lehto vain veti huulensa halveksivaan ja kireään hymyyn.

(TS 113)

Lehto kohtaa muiden miesten inhon hänen väkivaltaansa kohtaan uhmakkaana, ja ei pelkää näyttää sitä. Hänen ulkopuolisuutensa ryhmästä on hänen oman luonteensa ja käytöksensä aiheuttama, mutta hän ei pyri korjaamaan asiaa. Samankaltaisesti Riitaoja pitäytyy omissa oloissaan marssilla, tietoisesti pitäen itsensä viimeisenä ja kaukana muista miehistä:

Riitaoja marssi porukan viimeisenä, hiljaisena, mutta lapsellisen iloisena siitä, ettei tarvinnut olla tulossa.

(TS 127)

Ryhmään kuulumattomuudessaan Riitaoja ja Lehto kiinnittyvät toisiinsa, vaikka molemmat eivät näin haluaisi. Lehto inhoaa Riitaojaa ja tämän heikkoutta ”samalla tavoin kuin hän vihasi kaikkea heikkoutta [...]” (ks. Esim. TS 85) ja Riitaoja pelkää Lehtoa samalla tavalla kuin hän pelkää kaikkea auktoriteettia. Kuitenkin samaan aikaan hän asettaa Lehdon mielessään osittain ylikuonnolliseksi olennoiksi, joka selviää mistä vain – kuullessaan Lehdon ottavan luodista hän järkyttyy ja pakenee, pelon vallassa siitä miten on mahdollista, että on olemassa jokin voima joka ”oli saanut tuon raivopäisenkin jumalan ääntämään sillä tavoin.” (TS 187).

Raivopäisen jumalan titteli on ansaittu: Lehto ylittää romaanin aikana monesti rajan, jota muut miehet eivät ylitä. Esimerkiksi vangin tappo takaapäin (TS 111) on teko, jonka takia hän menettää monien komppanian jäsenten kunnioituksen – Hietanen esimerkiksi on erityisen tuohtunut, koska hänelle tapettu vanki oli jo ”ihminen eikä vain olento, joka oli muutettu käsitteeksi, niin että hänen surmaamisensa kävisi ilman omatunnontuskia.” (TS 112.)

Tämänkaltaiset teot saattavat saada uskomaan, että Lehdon sisällä ei ole minkäänlaista lojaliteettia tai empatiaa muita ihmisiä ja olentoja kohtaan.

Kuitenkin Lehto suhtautuu Riitaojaan kuin olisi tästä henkilökohtaisesti vastuussa – esimerkiksi kohtauksessa, jossa mies uupuu suon läpi marssiessa ja yrittää luovuttaa, Lehto suorastaan raivostuu hänelle:

Riitaoja kaatui eikä enää jaksanut nousta. Muut kävelivät ohitse, mutta Lehto jäi hänen luokseen:

– Anna se reppus tänne ja nouse!

– Minä en jaksa enää.

[...] Riitaojan itku sai Lehdon suunniltaan. Hän potkaisi tätä ja kähisi katkonaisesti:

– Jäsen ampuumaan, saatana! Sinä olet semmonen risti, että minä antasin mitä hyvänsä, kun ryssä minut päästäs sinusta. Mutta kun sinä saatana et tule edes niin lähelle tulta.

(TS 176)

Lehdon ja Riitaojan suhde perustuu siis molemminpuoliseen pelkoon ja inhoon, mutta siihen kuuluu myös jonkinlaista vääristynyttä lojaliteettia. He pystyvät näkemään toisistaan puolia, joita muut eivät heissä näe, joka aiheuttaa näiden kahden ryhmän ulkopuolisen jäsenen oudon yhteen kiinnittymisen narratiivin sisällä.

3.2 ”Miten kuollut itsensä ampuu?” – kuolema ja ”huonon” sotilaallisuuden oikeutus

Koska *Tuntematon sotilas* on sotaromaani, kuolema on useamman hahmon tarinan loppu: niin tarinan niin sanotut ”sankarit” kuin esittelemäni huonot sotilaat kohtaavat loppunsa eri tavoin teoksen aikana. Mikä siis erottaa esimerkiksi Hietasen kuoleman Lehdon ja Riitaojan kuolemista?

Phelan esittelee tutkimuksessaan kaksi termiä, jotka tukevat hahmotasojen hyödyntämistä – narratiivinen (narrative) ja kirjallinen (authorial) yleisö (Phelan 1989, 100). Narratiivinen yleisö, joka on yleisö narratiivin ja tekstin sisällä on se, johon lukija mieltää itsensä tutustuessaan hahmon mimeettiseen tasoon. Kuitenkin lukija on tekstin ulkopuolinen, joten hän kuuluu automaattisesti kirjalliseen yleisöön. Näiden yleisöjen ja niiden välisen sekoittumisen hyödyntäminen on *Tuntemattoman sotilaan* tapaiselle kirjalle ominaista, sillä kertoja on kaikkietävä, ja kohtelee lukijaa kuin yhtä sotilaista. Nämä yleisöt myös tukevat

sitä, miten lukija tulkitsee hahmojen kuolemia: mieltäessään itsensä osaksi narratiivista yleisöä lukija saattaa kokea surun tai vihan tunteita hahmojen kuollessa. Mutta kun lukija katsoo tekstiä kirjallisen yleisön asemastaan, voi hän tulkita syvemmin miksi juuri tietyt hahmot kuolevat ja mitä heidän kuolemiensa kuvaukset ja olosuhteet merkitsevät kerronnalle.

Tulkinnassani kertoja hyödyntää kuolemaa rakentaakseen synteettisellä tasolla jonkin merkityksen jokaisen hahmon tarinankaarelle. Hietasen tapauksessa kuolema on tragedia – mies astuu sankarin rooliin pelastaessaan nuoren sotilaan räjähteen sirpaleelta, ja tämän takia sokeutuu:

– Mää sanosin sul saatanel et pysy montus! Ja sää lähri!

Hän oli juuri ehtinyt vakavasti varoittaa poikia sitä tekemästä, koska omasta kokemuksestaan hyvin teisi, miten raskasta paikoillaanolo keskityksessä oli. [...] Kuuma ilma-aalto iski Hietasen kavoihin samalla kun sirpale katkaisi hänen nenärustonsa ja repäisi molemmat silmät auki. Hän lysähti alokkaan päälle, joka jähmettyi äänettömäksi nähdessään revityt veriset silmät kuopistaan pullistuneina.

(TS 369)

Tämän jälkeen Hietanen kuljetetaan lääkintäautoon, jonka avulla muu komppania uskoo hänen pääsevän sotasairaalaan ja pois rintamalta. Kuitenkin vihollisen yllättäessä auton ja räjäyttäessä sen ohjaamon, Hietanen joutuu karkaamaan taas. Kunniallisuudessaan hän jää auttamaan muita haavoittuneita, ohjaten heidät itsensä luokse: ”– See ko ei pääs ulos ottako mnuu kärest! Mää verä. Mut ne ku pääsevä tulkko itte. Auton taka kaik!” (TS 377.) Miehen jokin toinen sankariteko on hänen turmansa, ja vihollisen sotilaat ampuvat hänet hänen yrittäessään auttaa aseveljeä ulos lääkintäautosta.

Lähestyessä hahmoa synteettisellä tasolla pitää muistaa, että narratiivin sisäinen hahmo ei toimi ihmisen tavoin: kirjailija ei yritä luoda uutta ihmistä, vaan pyrkii muistuttamaan lukijaa jostakin jota hahmo edustaa (Phelan 1989, 14). Tällöin kaikki hahmojen päätökset ovat rakennettuja ja tarkkaan pohdittuja elementtejä, joiden avulla tekijä yrittää ylläpitää tai luoda yhteyksiä narratiivin ja sen ulkoisen maailman kanssa. Hietanen, joka on vain ”tavallisen suruton poika” (TS 378) ansaitsee sankarin kuoleman, koska hänet kuvataan kirjan aikana empaattiseksi ja hyväsydämiseksi jopa sodan kauheuden keskellä. Mies esimerkiksi jakaa leivistään Petroskoissa lapsille (TS 235), välittämättä siitä, että tämän vuoksi hänen omat annoksensa pienenevät. Näiden piirteiden avulla Hietanen ylläpitää romaanin ”hyvän” sotilaan kuvaa toiminnassaan ja käytöksessään.

Sen sijaan Lehto ja Riitaoja, jotka olen jo aikaisemmin tulkinnut ”huonoiksi” sotilaksi, kohtaavat loppunsa pelkurimaisin tavoin. Molempien kuolemat myös peilaavat heidän kuulumattomuuttaan ryhmään – niin Lehdon ylimielisyys kuin Riitaojan pelko erottavat heidät ryhmästä, ja tällöin jättävät heidät vihollisen armoille.

Lehto painostaa ryhmäänsä siirtymään eteenpäin kohti tavoitetta, vaikka toista joukkuetta ei ole näkyvissä. Rahikaisen ja Vanhalan huolehtiessa siitä, onko eteneminen hyvä päätös, Lehto vain tiuskii ja ottaa etenemisen omille harteilleen, liikkuen kohti tavoitetta täysin yksin. Hänen omien sanojensa mukaan tämä johtuu siitä, että hän ei halua suoda ”kuoville niitä naamanliikkeitä, kun se näkee minun palanneen kesken takaisin.” (TS 181). Hylättyään Rahikaisen ja Vanhalan hän etenee hetken yksin, kunnes huomaa ”pistävän hajun, joka oli tuttu venäläisistä vangeista ja kaatuneista” (TS 182). Tällöin hänet lävistää kohtalokas luoti, joka ilmestyy kuin tyhjästä hänen altaansa.

Lehdon kohtalokas haavoittuminen peilaa hänen matkaansa kirjan aikana. Hän kieltäytyy kuuntelemasta muita ryhmän jäseniä, koska he edustavat hänelle auktoriteettia – sen sijaan hän tekee itse huonon päätöksen lähes kiusallaan. Tämä päätös johtaa hänen kivuliaaseen haavoittumiseensa ja lopulta pelkurimaiseen kuolemaan, jossa hänen pitää hyödyntää itselleen ominaista väkivaltaa kerrankin itseään kohtaan:

Hampaat narskuen hän puri kylmää ja ruudinmakuista metallia, niinkuin peläten että joku vielä riistäisi sen hänen suustaan. Sitten hän käänsi päätään niin että piipun suu osoitti kitalakea kohti. Hiljaa hän hivutti kätensä kädensijalle ja sormen liipaisimelle. Ilman mitään tilityksiä, ilman pelon hiventäkään hän painoi liipaisinta.

(TS 186)

Lehdon pelottomuus rinnastuu hänen asemaansa pelkoa kohtaan yleensä: hän vihaa sitä ja näkee sen turhana (ks. Esim. TS 85). Edes itsemurha ei tunnu hänelle pelottavalta, vaan enemmänkin lopulliselta vapautukselta koneesta, jonka osallinen hän ei koskaan halunnut olla. Niin kuin hän itse toteaa kirjan alkupuolella, kun he tutkivat venäläisten ruumiita: ”Äkkiloppu, hyvä loppu” (TS 85.)

Itsemurhan asema pelkurimaisena päätöksenä tuodaan kirjassa esille parissa kohtaa. Esimerkiksi Hietasen haavoituessa hän tuskissaan pyytelee Koskelalta pistoolia, mistä mies kieltäytyy:

– Anna mul pistooli!

[...]

– Saat uskoo etten minä anna. Se ei kannata. Ja sinä et kuole. Sinä olet muuton ihan kunnossa. Se leikkas vaan ne auki. Nenäluu on rikki, ei muuta.

(TS 371)

Tällöin Lehdon kohtalo kuolla oman käden kautta muistuttaa lukijalle hänen vääristyneestä rohkeudestaan. Hän ei ole sankari, kuten Hietanen, vaan hän tosiaan on ”raivopäinen jumala” (TS 187), joka ei pelkää silloinkaan, kun kuuluisi.

Jos Lehdon kuolema edustaa hänen eristyneisyyttään ryhmästä ja vihaa sitä kohtaan, Riitaojan kuolema edustaa hänen pelkoaan ja sen aiheuttamaa häilyvää lojaliteettia. Esimerkiksi kuulleessaan Lehdon parkaisun tämän saadessa luodista, hän eroaa muusta ryhmästä – kohtausta on yksi monista, missä miehen pelko ottaa hänestä niin suuren vallan, että hän ei pysty vastustamaan sitä. Ryhmä ei koskaan ole Riitaojan ensimmäinen prioriteetti, vaan se on aina hän itse: samankaltaisesti kuin Lehdolla, vaikkakin eri syistä. Piilotellessaan mahdolliselta taistelulta hän ei liiku pois piilostaan ennen kuin luulee muun ryhmän saapuneen Lehdon luo:

Sitten kuului Lehdon huuto hänen edestään: Vanhala. Kun pikakivääri avasi tulen, heittäytyi Riitaoja maahan ja makasi vavisten paikoillaan kykenemättä vastaamaan Lehdon huutoihin. Tämän huudella Vanhalan ja Rahikaisen nimeä erehtyi Riitaoja luulemaan että nämäkin olivat siellä. [...] Sitten vallitsi pitkän aikaa hiljaisuus, sama, jonka aikana Lehto ryömi kiväärinsä luokse, ja se antoi Riitaojalle rohkeutta kontata jonkin matkaa eteenpäin.

(TS 188)

Kuitenkin Riitaojan seuraama huuto on valheellinen, ja hän päätyy samaan luodin niskaansa juostessaan karkuun luotisuihkulta, minkä Lehdon itsemurhalaukaisu yllyttää esiin. Toisin kuin Lehto, joka joutui odottamaan kuolemaansa kärsien, Riitaoja ”säästyi tajuamasta loppuaan” (TS 188).

Tämä ymmärryksen puute jopa omasta kuolemastaan peilaa Riitaojan keskeistä hahmopiirrettä samalla tavalla kuin Lehdon pelottomuus. Riitaoja, joka on alusta asti kuvailtu lapsenkaltaisena (TS 45) juoksee karkuun kuolemaa eikä ehdi ymmärtämään sen saapumista. Näin hänen kuolemansa voitaisiin nähdä armollisempana, mutta tulkinnassani näen sen samalla tavoin pilkkaavana kuin Lehdon kuolemakin: jälleen kerran Riitaoja juoksee pois ryhmän luota pelkonsa takia, ja jälleen kerran häntä rankaistaa siitä.

Tulkinnassani olen tähän mennessä tutkinut, miten Riitaoja ja Lehto edustavat ”huonoa” sotilaallisuutta teoksessa, ja mihin se heidät johtaa. Ryhmään kuulumattomuus, pelko,

ylimielisyys ja ylenpalttinen väkivalta ovat kaikki käytösmalleja ja piirteitä, joiden vuoksi miehet eivät sovi siihen muottiin, mihin muut ”hyvät” sotilaat (esim. Koskela, Rokka, Hietanen) kuuluvat. Onko tälle sotilaallisuudelle kuitenkaan mitään oikeutusta? Miksi sitä kuvataan, jos se kerran ei ole esimerkki mitä seurata?

Tutkimukseni alussa pohdin tätä samaa kysymystä. Olen päätenyt siihen, että kertoja pyrkii opettamaan lukijalle jotain näiden kahden hahmon kautta, ja kahdelle huonolle sotilaalle on löydetty jotain, jonka avulla heidän olemassaolonsa oikeutetaan: kuolema.

Kirjallinen teos on aina loppujen lopuksi osoitettu kirjalliselle yleisölle, ei narratiiviselle yleisölle. Kirjallinen yleisö on ryhmä, jota kirjailija voi pyrkiä valistamaan sen avulla, miten rakentaa narratiivinsa. Kuoleman lopullisuus varmistaa sen, että kirjallinen yleisö ymmärtää näiden ”huonojen” piirteiden kantajien roolin tarinan sisällä.

Miesten kuolema vetää lukijan takaisin tulkitsemaan synteettistä ja temaattista tasoa, ja muistuttaa että ”huonoille” sotilaille ei ole tilaa kerronnan sisällä ilman rangaistusta. Jotta Lehdon ja Riitaojan kaltaiset sotilaat voivat olla olemassa niin sanotusti ”hyvien” sotilaiden kanssa samassa narratiivissa, pitää heidän kohdata kohtalo, joka eroaa ”hyvien” sotilaiden kohtalosta.

Lehdon ja Riitaojan läsnäolo romaanissa katoaa heidän kuolemansa jälkeen. Toisin kuin esimerkiksi Hietanen, josta Koskela uneksii tämän kuoleman jälkeen (TS 410), Lehto ja Riitaoja eivät ansaitse muistelemista. Tämä on sen takia, että kuolema on se, mitä kohden heidän oli aina tarkoitus mennä – kertoja on vain hetkellisesti luonut illuusion siitä, että he voisivat selvitä sodasta.

4 Lopetus

Tutkielmassani olen tutkinut, miten Lehto ja Riitaoja edustavat ”huonoa” sotilaallisuutta. Omat tulkintani tutkielman alussa olivat, että Lehto ja Riitaoja eivät kuulu tiiviiseen ryhmään, joka toimii *Tuntemattoman sotilaan* päähenkilönä, ja ovat täten eroavia muista sotilaista. Tutkin heitä Phelanin ja hänen teoriansa avulla, purkaen miksi he toimivat miten toimivat niin mimeettisellä, temaattisella kuin synteettisellä tasolla. Hyödynsin myös tutkielmassani rinnastamista esimerkiksi laittaessani Lehdon ja Riitaojan vierekkäin sotilaiden kanssa, jotka tulkinnassani edustavat ”hyvää” sotilaallisuutta.

Lehtoa rinnastin Rokkaan, ja purin heidän eroavaa käsitystään kotimaasta ja väkivallasta. Päädyin siihen, että siinä missä Rokka kuvataan isänmaallisena ja sallitusti väkivaltaisena sodan olosuhteiden vuoksi, Lehto kuvataan kapinallisena ja sadistisena. Tämä korostaa hänen ”huonoa” sotilaallisuuttaan, ja eristää hänet ryhmästä.

Riitaojaa sen sijaan rinnastin Koskelaan. Heidän välillään vertasin eniten ryhmään kuuluvuutta ja sille lojaalina pysymistä. Siinä missä Koskela rauhallinen ja siirtää pelkonsa syrjään ollakseen hyvä johtaja muille, Riitaoja antaa pelkonsa ohjata itseään. Pelon ote häneen tekee hänestä ”huonon” sotilaan Koskelaan verrattuna, ja myös eristää hänet ryhmästä.

Tämän jälkeen tutkin miesten toisiinsa peilautumista ja otin erityisesti huomioon ryhmään kuulumattomuuden. Riitaoja ja Lehto molemmat eristävät itsensä ryhmästä, joka tulkinnassani on osasy s heidän ”huonoon” sotilaallisuutensa. Toisin kuin ”hyvän” sotilaan esimerkit, jotka ovat aktiivisesti osa ryhmää ja lojaaleja sille, Riitaoja ja Lehto jättävät ryhmän taakseen tarkoituksella ja priorisoivat itseään ensimmäisenä.

Tutkielmassani päädyin siihen, että Lehto ja Riitaoja edustavat huonoa sotilaallisuutta niin mimeettisellä tasolla (luonteenpiirteet) kuin temaattisella ja synteettisellä (symbolismi ja niin sanottu ”opetus” hahmojen takana). Heidän narratiivinen matkansa tekstin sisällä päättyy kuolemaan, joka peilaa heidän ”huonoa” sotilaallisuuttaan – Lehto ampuu itsensä kärsittyään oman ylimielisyytensä ja vihansa takia, ja Riitaojaa ammutaan takaraivoon tämän juostessa karkuun. Nämä kuolemat pysäyttävät heidän matkansa, ja sen jälkeen heitä ei myöskään muistella, niin kuin ”hyviä” sotilaita. Tämä vahvistaa tulkintaani siitä, että Linnan romaanin tarkoitus on näyttää, että tämänkaltaista sotilaallisuutta ei palkita, vaan sitä rangaistaan. ”Huono” sotilaallisuus on oikeutus kuolemalle.

Jatkotutkimusta aiheesta olisi mahdollista tehdä esimerkiksi keskittymällä ”hyviin” sotilaisiin enemmän, ja tutkien miksi heidät on kirjoitettu, sillä tavalla millä heidät on kirjoitettu.

Esimerkiksi Koskela ja Rokka ovat monipuolisia, paikoittain moraalin harmaalla alueella liikkuvia hahmoja, joiden tekoja voisi olla kiinnostava tulkita vielä syvemmin tämän ”hyvän” ja ”huonon” sotilaallisuuden akselin avulla.

Lähteet

TS = Linna, Väinö 1954: *Tuntematon sotilas*. Helsinki: WSOY.

Jokinen, Arto 2019: *Isänmaan miehet: maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa*. Tampere: Vastapaino.

Kivimäki, Ville 2020: Väkivallan kantajat: Tuntemattoman sotilaan posttraumaattisuudesta. Teoksessa *Väinö Linna: Tunnettu ja tuntematon*. Toim. Jyrki Nummi, Maria Laakso, Toni Lahtinen & Pertti Haapala. Helsinki: WSOY, 195–210.

Kivimäki, Ville 2013: *Murtuneet miehet: taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*. Helsinki: WSOY.

Lehtimäki, Markku 2024: Narratologia. Teoksessa *Lähestymistapoja kirjallisuuteen*. Toim. Hanna Meretoja, Aino Mäkikalli, Anna Helle, Kaisa Ilmonen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 131–139.

Lilja, Pekka 1984: *Väinö Linnan Tuntematon sotilas konfliktromaania: normistojen taistelu*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nummi, Jyrki 1993: *Jalon kansan parhaat voimat*. Helsinki: WSOY.

Otonkorpi-Lehtoranta, Katri 2024: Neuvottelua työn ja perheen suhteista Puolustusvoimissa. Toim. Hast, Susanna & Koitilainen, Noora 2024: *Sodan pauloissa: Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.

Phelan, James 1989: *Reading People, Reading Plots: Character, Progression, and the Interpretation of Narrative*. Chicago: University of Chicago Press.

Runeberg, Johan Ludwig 1898: *Vänrikki Stoolin tarinat*. Helsinki: WSOY

Tieteen termipankki 2026: Symboli <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Semiotiikka:symboli> [haettu 28.2.2026]